



Теорія і методологія освіти

УДК 1+159.955

Філософія і мислення



Василь КРЕМЕНЬ,

доктор філософських наук, дійсний член НАН та НАПН України,
президент НАПН України

Філософія залишає за собою право шукати й знаходити відповіді на найактуальніші та найважливіші запитання, що ставить життя. Це право зумовлене її здатністю надавати мисленню високий рівень категоріального узагальнення. В наш час – епоху прагматизму й «чистого розрахунку», заміни мислення й міркування «технологізмом» і «конструктивізмом» – часто можна почути про втрату філософією свого значення, про знецінення її теорій, про її заміну конкретними науками. Аргументи такі: пізнання в сучасному світі занадто швидко розширює коло знань, зростає потреба все уточнювати, отримувати вигоду «тут» і «тепер». Насправді ж результатом застосування філософії як науки є мислення. Мислення відкриває можливості для розуміння й перетворення наявного простору соціуму й культури. Сутність мислення полягає саме в цьому.

Мислення як критерій визначення епохи

Фактично все починається з мислення. Генріх Гейне стверджував, що у Франції, перед тим, як відрубали голову королю, відрубали голову Богу. Тобто Велика французька революція не виникла сама по собі, стихійно, її було підготовлено тривалою мисленневою діяльністю видатних філософів-просвітителів – Вольтера, Ж.-Ж. Руссо, Д. Дідро, П. А. Гольбаха, Ш. Л. де Монтеск'є та ін. Вони, своєю чергою, спиралися на досвід критичного аналізу попередньої філософії та науки, що здійснили М. де Монтель, Р. Декарт, Б. Паскаль, які виплекали ідею свободи духу й слова для європейської людини. Знамените декартове «*Cogito ergo sum*» – «Я мислю, отже, існую» – стало предтечею відповідного інтелектуального середовища, в якому могли постати ідеї необхідності знання, розуму, виховання. А в їх лоні – свободи, рівності, братства – цінностей, заради яких і потрібно жити, боротися й умирати.

Людський дух, насправді, найповніше реалізується у мисленні, що і визначає епоху й узагалі історію. Нагадаємо, що вже представники німецької класичної філософії вважали, що насамперед мислення, причому всього народу, відіграє визначальну роль в історії. Раціональне зерно тут полягає в тому, що епоху визначає мислення, яке розвивається історично, тобто мислення, яке досягає певного рівня історичного й соціокультурного розвитку. Отже, епоху створює людина завдяки творчій силі мислення. Іншими словами,

повнота епохи визначається тим, що її «сутність переміщується всередину людини – у її спосіб мислення, яке досягло певного історичного рівня» [5, с. 230].

Так, критерієм, який визначає епоху й відокремлює її від інших епох, є сфера мислення та ідей людини. Важливість цього положення підкріплюється тим, що епоху визначають ті ідеї і той спосіб мислення, життєвість яких засвідчено часом і дієвістю впливу на соціально-культурний, політичний, економічний процеси в суспільстві. Спосіб мислення епохи – це одночасно концепція внутрішньої «історичної логіки», на основі якої формується відповідна часу і його запитам культура мислення. Під час її функціонування виробляються поняття, на основі яких отримують відповіді на запитання, поставлені навколишнім світом перед людиною. Вироблені поняття оформлюються в парадигму, яка надає можливість знайти потрібні відповіді на різні запитання, утворюючи ідеї, образи, смисли, систему понять і уявлень. Місце поняття або ідеї в загальній смисловій парадигмі залежить від часу, епохи. Це і є результатом мислення, котре потрібно розглядати не лише як систему чи інструмент, а й як спосіб управління явищами, соціокультурними феноменами та історичними і політичними процесами.

Нині йдеться про інформаційну епоху, головним структурним елементом якої є суспільство, засноване на знаннях. В індустріальному суспільстві основним стратегічним ресурсом був капітал,

а в інформаційному суспільстві – знання. «На відміну від інших природних енергій, – зазначає Дж. Нейсбіт, – знання не підлягає закону збереження: його можна створити, його можна знищити, але головне – знання синергійне, тобто ціле, зазвичай, більше суми своїх частин» [4, с. 29–30]. Посилаючись на П. Дракера, він стверджує: «... продуктивність знання вже стала ключовим моментом для продуктивності праці, конкурентоздатності й економічних досягнень. Знання вже стало базовою галуззю, тобто такою, що забезпечує економіку істотним і центральним ресурсом виробництва» [там само]. Безумовно, не лише економіку, а й усі інші сфери суспільства, оскільки додаткову вартість створює передусім інноваційне знання.

Ситуація домінування знання наповнює сучасну епоху новим змістом, що вимагає нового способу мислення. Сутність сучасної епохи становлять революційні зміни в житті людини, що зумовлені нестримним потоком нових ідей, які постійно зростають. Потрібно зауважити, що в історії, як зазначає Е. Тоффлер, відбувалися нескінченні «революції», які змінювали стару техніку на нову, змінювали уряди. Але при цьому саме суспільство залишалося практично незмінним, як і люди, що його складають. Однак справжні революції змінювали не лише техніку, а й соціальні інститути, повністю перетворювали рольові структури суспільства. Не всі нові ролі й нові права залишатимуться в майбутньому, коли нестримно відбуватимуться все нові економічні, технологічні й соціальні зміни. Паралельно з «трансформацією суспільних ролей та їх меж відбувається ще більш швидка трансформація інфраструктури наукових знань, база яких стрімко розширюється у всіх сферах, на яку спираються соціальні зміни» [6, с. 21–22]. Ця обставина надзвичайно актуальна для українського життя, яке все потужніше впливається у загальний цивілізаційний поступ світу.

Мислення як умова розширення індивідуальних потенцій та соціальних трансформацій

В умовах сучасних соціоекономічних і технологічних трансформацій повсюдно стверджуються індивідуальні здібності. Це актуалізує особистісний розвиток, формування потреб, що відповідали б часові, водночас породжуючи зміни в освіті, привносячи туди нове мислення. З'являється й нова форма колективності, що постає й формується завдяки сферам використання комп'ютерних мереж, які «дозволяють» розосередження людей, передусім професійне й комунікативне. Йдеться про факт зовнішнього «розширення» людини, що досягається завдяки використанню новітніх технологій, зокрема застосуванню інформаційно-комунікаційних пристроїв та інформаційних мереж. Безмежно розширивши світ людини, вони зняли просторово-часові межі, змінивши відносини

людини з реальністю завдяки можливостям, що забезпечують.

Факт «розширення» людини указує на її найважливіший аспект нової форми колективності – децентралізацію людей. «Децентралізація створює нові центри, і їх стає все більше, а отже, і більше можливостей і варіантів вибору для окремих особистостей. Бізнес децентралізований, і можна знайти собі роботу там, де хочеш жити, у сільській місцевості або будь-де... Домашній комп'ютер дає можливість працювати усамітнено, якщо ви – один з тих небагатьох, хто вибирає таку можливість. Завдяки децентралізації політичної влади зміни можна проводити на місцях, і це, фактично, єдиний спосіб їх проводити. Децентралізація – могутній рушій (генератор) соціальних змін» [4, с. 189]. У таких нових, створених інформаційними мережами, політичних умовах рішення досягаються шляхом творчого пошуку, який вимагає нового мислення, нової логіки, нового міркування, одночасно їх породжуючи.

Сучасний розвиток соціокультурного життя показує, що значну кількість функцій, які в минулому індивід віддавав колективу, він освоїв і виконує сам. У багатьох сферах людина перестала бути залежним членом колективу, ставши самостійною ланкою його функціонування. Результати діяльності колективу тепер залежать від індивіда, який творчо мислить. Те, що з'являється в результаті творчості, – непередбачуване, неочікуване – стає новою реальністю й відкриває перед людиною нову, іншу картину світу. Мислення та його результати – ідеї, концепції, проекти, моделі – можуть не лише вражати своєю оригінальністю, а й ставати реальним підґрунтям подальших соціокультурних та інших трансформацій, у тому числі й способу мислення епохи.

Утвердження й зміна мислення та перехід на новий рівень займає певний час, здійснюється поступово, оскільки раптово й одразу все соціально значуще не відбувається й не постає. Необхідно враховувати, що всі основні «фактори майбутнього» вже містилися, як зародки, як атоми, у минулому, створеному людиною. Цей спосіб формування нового дійсного як для чинних (наявних) інститутів соціального життя, так і для моральних ідеалів, зокрема для індивідуалізму, сумісному з гуманізмом, і свободи індивідів, що зростає. Таку схематичну послідовність може бути застосовано і до виникнення та формування способу мислення епохи. Спосіб мислення сучасної епохи в явній або неявній формі містить у собі також ті поняття, категорії й логічні зв'язки, що й попередні. Можна зробити висновок, що в тому самому суспільстві, державі різні групи людей належать або до різних епох або всі належать до однієї епохи, але «сповідують» різні способи мислення, яких було досягнуто в різні часові виміри й історичні епохи [5, с. 378]. У навчальному процесі або науковому пізнанні ми використовуємо знання всіх



попередніх епох, але спосіб мислення має змінюватися відповідно до вимог сучасної епохи.

Завжди існує внутрішній і зовнішній зв'язок між способом мислення епохи і способом розвитку суспільства. Що більше свобод забезпечує суспільство, то більшим є прогрес у розвитку нового способу мислення. Інформаційне суспільство, засноване на перманентних удосконаленнях усіх його сторін, охоплює зміну мислення як *осягнення на мислення як продуктивну діяльність*. Це зумовлено перетворенням інформації і знання на головний ресурс епохи, що якісно змінює базові основи життя.

У ситуаціях практичного життя сучасний спосіб мислення стверджується шляхом стабільного, неперервного зростання наукових знань, які спричиняють постійне оновлення й удосконалення технологій. Це передбачає перегляд філософсько-методологічних передумов, зокрема реконструювання духовного контексту, смислової парадигми, які в кожному епоху визначають людську діяльність і мислення. Революція в системі знань впливає не лише на економіку – підприємці не можуть просто впровадити новітні технології і рухатися далі. Сучасні зміни впливають на прийняття рішень, і тому важливо, на яких основах засновані – правильних або неправильних. «Ми живемо в епоху, коли наші перевірені часом критерії визначення істинного й хибного самі виявляються під сумнівом», – вказує Е. Тоффлер [6, с. 546]. А сумнів, як відомо, є основою пізнання істини. Боротьба навколо питання істини є частиною процесу зміни нашого мислення в розумінні глибинних основ нашого життя.

Особливість сучасного мислення зумовлена спектром вияву поліфонії індивідуальних способів організації соціального життя та його стилів. Причому ідея суспільства рівних можливостей проникла в інші сфери: релігію, мистецтво, музику, розваги, створивши культурну, етнічну, расову різноманітність, характерну для країн, чільних у розвитку сучасної цивілізації. Така тенденція розповсюджується на всі сфери духовного життя людини, яке починає все більше домінувати. У цій різноманітності головним об'єднувальним елементом є бажання реалізувати енергію інтелектуального дослідження, тобто його духовну наснагу. Багатоваріативність, неповторність, охоплення всіх ступенів і градацій, неперервність переходів з одного стану в інший як «креативний крок» – такі перші, вихідні риси нашої нової епохи. Характерна для неї багатоплановість рішень, оновлення всіх сфер діяльності полягає у застосуванні нових інтелектуально-мисленневих підходів. Адже в інформаційному суспільстві для реалізації творчих задумів використовуватиметься знання, а не фізична могутність, і технології майбутнього розширюватимуть і збагачуватимуть наші інтелектуальні здібності, наповнюватимуть розумінням і спрямованістю на пізнання сутності світу.

Нелінійне мислення в суспільстві знань

Важливе значення для розвитку мислення в сучасну інформаційну епоху має невизначеність як характеристика розвитку складних систем, що породжує безліч можливостей. Невизначеність є імпульсом для утвердження мислення, яке можна назвати синергетичним, нелінійним. Для суспільства й людини підхід з позиції методології складних систем і нелінійної динаміки зовсім не заперечує специфіки свідомості, мислення, духу і свободи волі людини. Цей підхід – один із аспектів опису поведінки людини, подій, феноменів соціокультурного життя з позиції загальних паттернів розвитку складного у світі взагалі. Це положення відповідає нинішній універсалізації нелінійного (ймовірного, поліваріантного) характеру освоєння природного й соціального життя, а також інтелектуального середовища існування людини, що пов'язано з актуалізацією категорій і смислів сучасної культури.

У контексті міждисциплінарної методології, яка найбільше відповідає розумінню сучасності, для пояснення ускладнення всіх сфер соціального життя доходимо до усвідомлення нелінійності розвитку навколишнього світу – природного й соціального. Це означає можливість здійснення навіть малоімовірних подій. Екстремальні події – швидше норма, ніж виняток у нашому складному світі. Нелінійність означає можливість розростання подій унаслідок випадковостей. Нелінійна система проходить шляхом ситуацій неусталеності й малозначущих подій, незначних відхилень, флуктуації можуть призвести до потужних наслідків. «Синергетичні ефекти нелінійних взаємодій, – вважає К. Майнцер, – неможливо передбачити в їх віддалених наслідках. Окрім того, нелінійність означає масштабну інваріантність структур світу як у їх просторовому, так і в часовому аспекті» [1, с. 97].

З позицій нелінійного мислення суспільства, народи, люди є результатом різновекторної діяльності з більшим або меншим рівнем свободи. Окремі індивіди відображають культурний, політичний, економічний та інші параметри його порядку, привносячи своєю активністю зміни у наявний стан. Означені параметри потужно впливають на індивідів цього суспільства, змінюючи їх активність, посилюючи чи послаблюючи їх установки та здібності. Цей тип зворотного зв'язку характерний для складних динамічних систем (суспільства, свідомості тощо). Якщо параметри умов функціонування суспільства сягають певних критичних величин завдяки внутрішнім і зовнішнім взаємодіям, то соціальні перемінні можуть зміщуватися у сферу нестабільності, з якої поставатимуть різноспрямовані альтернативні шляхи. Малі, але випадкові дії (наприклад, дуже небагатьох впливових людей), наукові відкриття, нові технології можуть стати вирішальними для одного з можливих різноспрямованих шляхів, за

яким розвиватиметься суспільство або реалізуватиметься людина.

Мислення дає можливість усвідомити, що динаміка самоорганізації високорозвинених систем зумовлює відмову від парадигми централізованого контролю. Однак самоорганізація може призвести і до небажаних результатів. Так, потрясіння в політичному житті часто виходять з-під контролю, що спричиняє негативні наслідки у житті суспільства. Тому необхідно дотримуватися балансу між самоорганізацією і регуляцією. Глобальні кризи (фінансові, духовні, геополітичні, екологічні тощо) потребують розроблення й застосування відповідних, також глобальних, стратегій і міжнародної кооперації. Управління має враховувати невизначеність, що існує в реальному світі, а не ігнорувати її. У гуманітарних науках, насамперед в освіті, маємо прагнути побудови самоорганізованих систем, а також м'якого управління їхніми властивостями. Виявляючи з позицій такого мисленнєвого підходу глобальні тренди й визначаючи параметри порядку складної динаміки, маємо шанс впровадити наші плани реформи освіти в життя, що складає, власне, його сенс.

Синергетичний аспект сучасного мислення зумовлений розумінням складності насамперед природного й соціального життя, яке під час усе глибшого вивчення постає у своїй невизначеності, непередбачуваності, можливості неочікуваних змін. У цьому контексті, якщо коротко охарактеризувати сутність синергетичного бачення еволюції мислення, у центрі уваги постають три основні ідеї: а) принципова відкритість систем наукового знання й навчально-пізнавальної діяльності; б) нелінійність еволюції наукового знання й інтелектуальних здібностей людини; в) самоорганізація складних систем, до яких насамперед відносять свідомість, пізнання, мислення, творчість тощо. Іншими словами, еволюцію мислення потрібно розуміти як розвиток не лише систем наукового знання, освітньо-культурної діяльності, а й пізнавальних здібностей людини. Сутність еволюції наукового знання у системі нелінійного мислення може бути зрозумілою на основі ідеї поліваріантності, альтернативності шляхів еволюції науки, тобто різноманітності підходів, напрямів тощо. По-іншому в сучасному світі жити, діяти, творити й протистояти дедалі складнішим викликам неможливо.

Нове мислення й трансформації в освіті

Нелінійне мислення веде до нового конструктивного діалогу між спеціалістами в різних наукових дисциплінах. Зазначаючи, що в наш час людство наблизилось до досягнення невірної невизначеності своєї історії, *Е. Морен* ставить завдання навчати розумінню «людських умов». Це означає, що нині пізнати людину означає насамперед осмислити її місце у світі. Знання в космології, геофізиці, екології, біології,

дослідженнях доісторичного періоду змінили наші уявлення про Всесвіт, Землю, життя та, власне, людину. Однак ці знання поки розрізнені, тому постає епістемологічна проблема. Вона пов'язана з тим, що неможливо досягнути складну єдність людини ні шляхом так званого роздільного мислення, яке зображує людську природу поза космосом, у якому ми живемо, поза фізичною матерією й духом, з яких ми утворені, ні шляхом «редукційного мислення», яке зводить людську єдність до суто біоанатомічного субстрату. Гуманітарні науки розділені на обособлені сфери дослідження, тому людина стає невидимою, зникає, як «слід на піску». Виникає необхідність (особливо для системи освіти) «великого возз'єднання розсіяних знань, які є результатом досліджень у природничих науках, для осмислення місця людини у світі, а також знань, нагромаджених у гуманітарних науках, щоб пролити світло на багатомірність і складність людини» [3, с. 47]. Інтеграція знання досягається шляхом креативів нелінійного мислення, яке може пояснити всі виклики сучасності.

Вказуючи на роль і значення синергетичної методології в сучасній освіті, зміст якої охоплює нелінійне мислення, зазначимо її подвійний характер. По-перше, йдеться про синергетичні підходи до освіти, нелінійний спосіб мислення й організацію навчання й виховання; по-друге, – про освіту на основі синергетики, шляхом передавання й поширення сучасних знань. У першому випадку синергетика виступає як метод освіти, а в другому – як її зміст. В обох випадках потрібно спиратися на можливості нелінійного (синергетичного) мислення.

У контексті цього синергетичні методи освіти охоплюють насамперед самоосвіту. Одне з ключових понять синергетики – самоорганізація – у процесі навчання означає самоосвіту. Інші методи – нелінійний діалог, пробуджувальне навчання, навчання як інактивація, як адаптивна модифікація, гештальт-навчання. Усі згадані методи змушують пізнавати, думати, знати, міркувати, творити, уявляти, вступати в діалог, обговорювати й пропонувати своє. Усе це фундаментальні дії, що практикуються в найпередовіших навчальних закладах і мають за мету виховати сучасну, творчу людину. Вона повинна «добре мислити», що означає такий «спосіб мислення, який дає змогу «схопити» текст і контекст, індивіда і його оточення, локальне і глобальне, багатомірне, коротко кажучи, складне ціле, тобто умови людської поведінки», – вказує *Е. Морен* [там само, с. 83]. Таке всебічне осмислення дає можливість зрозуміти як об'єктивне, так і суб'єктивне, хибне та істинне, раціональне та ірраціональне, моральне та аморальне в науковому пізнанні й соціальній життєдіяльності.

Нові системи наукового пізнання і нові підходи до освіти вимагають інших, відповідних до вимог



сьогодення, способів передавання й поширення породжених інформаційною епохою знань. Найсамперед ідеться про всебічне розроблення засобів візуалізації знань на основі системи сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій. Усі способи, методи й аспекти сучасного мислення потребують подальшого розвитку й реформування. Потрібно зважати, що для продуктивного розвитку освіти й наукового пізнання необхідно розуміти мислення як інтерсуб'єктивну діяльність. Серед її основних способів потрібно виокремити діалог, гру й розуміння. За своєю практичною, пізнавальною й комунікативною значущістю ці способи та здатності мислення як інтерсуб'єктивна діяльність виражають сутнісні, глибинні якості людини. Вони є основою спілкування людей, відрізняючись один від одного особливими зв'язками, регулярністю, правилами й раціональністю. При цьому діалогічні способи мислення охоплюють елементи ігрових дій і процесів розуміння так само, як ігрове мислення протікає в діалогічних формах і передбачає взаєморозуміння, а самі способи розуміння опосередковуються ігровими й діалогічними засобами. У контексті сучасних соціокультурних потреб і вимог варто зауважити, що якими б не були інші інтерсуб'єктивні способи мислення, у них завжди обов'язково присутні елементи діалогу, гри й розуміння [7, с. 396–397].

Властивості діалогічного мислення обговорюються й вивчаються в термінології найширших філософських, культурологічних, риторичних, логічних, політичних та інших інтерпретацій і тлумачень. Інтерес до вивчення діалогічного мислення зростає у зв'язку з постійними змінами соціальної, політичної, економічної ситуації в сучасному світі, процесами інформатизації суспільного життя, зміною перспектив культурного й науково-технічного прогресу, потребою в нових моделях освіти й навчання. Мислення як гра виражає ідеальний аспект гри як вид людської діяльності, що відбувається повсякденно (в поняттєвих та емоційних формах). Мислення як розуміння є необхідною умовою і засобом спілкування, діяльності, методом пізнання та відіграє роль пояснення, інтерпретації, тлумачення. Творча продуктивність мисленнєвої діяльності людини визначається її здатністю зрозуміти світ іншої людини і в такий спосіб зрозуміти саму себе.

Сучасні дослідження охоплюють поняття «методологічна культура мислення». Йдеться про типи для конкретної історичної епохи пізнавальні орієнтири, які виявляють себе як ідеал раціональності; методологічні навички й «інструменти» дослідження; певні форми усвідомлення дослідником себе як суб'єкта пізнання. Значущим є те, що дослідницька й освітянська спільноти визнають факт співіснування концептуальних систем, які опосередковують різне розуміння, інтерпретацію одних і тих самих явищ, процесів і при цьому не виключають, а взаємодоповнюють одна одну.

Унаслідок цього сучасний дослідник і освітянин повинен навчитися формувати достовірне знання в умовах наявності в теоретичному пізнанні та взаємозбагаченні різних теоретико-методологічних систем відліку [2, с. 161]. Можна стверджувати, що в сучасному пізнанні відбувається формування методологічної культури мислення, заснованої на узгодженні різних стилів мислення, різних типів методологічної рефлексії суб'єкта пізнання, різних способів і підходів у навчанні.

У ситуації співіснування в сучасній філософії, освіті та науці якісно різних методів і способів мислення одним із ключових факторів збереження наукової раціональності як умови досягнення істини і цінностей сучасної культури, факторів самозбереження науки й розвитку теоретичного пізнання є здатність дослідників до взаємоповаги, розуміння значущості праці «близьких» і «далеких» представників наукових товариств. Причому, незалежно від змісту їхньої діяльності, – вміння узгодити чужі уявлення зі своїми власними, виміряти незнайомі форми мислення відповідно до стандартів раціональності та істинності. Сучасна освіта, як і наука, опинилися в ситуації, коли можливість їх самозбереження, відтворення, розвитку залежить від уміння вчених формувати достовірне знання у взаємодії множини концептуальних систем відліку, під час формування нових вимог до методологічної культури мислення.

Література

1. Майнцер К. Вызовы сложности в XXI веке. Междисциплинарное введение / К. Майнцер // Вопросы философии. – 2010. – С. 81–98.
2. Медведев В. А. О тенденциях развития методологической культуры мышления / В. А. Медведев // Вопросы философии. – 2010. – №2. – С. 161–164.
3. Морен Э. Образование в будущем: семь неотложных задач / Э. Морен // Синергетическая парадигма: Синергетика образования. – М.: Прогресс-Традиция, 2007. – С. 24–96.
4. Нейсбит Д. Мегатренды / Д. Нейсбит; Пер. с англ. М. Б. Левина. – М.: ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак», 2003. – 380, [4] с.
5. Оруджев З. М. Способ мышления эпохи: Философия прошлого / З. М. Оруджев. – М.: Эдиториал УРСС, 2009. – 400 с.
6. Тоффлер Э. Революционное богатство / Э. Тоффлер, Х. Тоффлер. – М.: АСТ; ПРОФИЗДАТ, 2008. – 569 с.
7. Шилков Ю. М. Язык и познание: Когнитивные аспекты / Ю. М. Шилков. – СПб.: Владимир Даль, 2013. – 542 с.



Анонсації

Василь КРЕМЕНЬ Філософія і мислення

У статті проаналізовано взаємозумовленість розвитку мислення й філософії як соціально значущих феноменів. Доведено силу мислення, яке

породжує зміни у просторі філософії і культури соціуму. Наголошено на значущості сучасного мислення, що ґрунтується на засадах новітніх інтегрованих наукових напрямів, а також на перетворювальному потенціалі нелінійного мислення в умовах невизначеності, що диктуються станом наявного суспільного розвитку. Окреслено завдання освіти й педагогічної науки в умовах необхідності формування нового мислення, сучасного сьогодні.

Ключові слова: мислення, філософія, умови невизначеності, нелінійне мислення, суспільний розвиток.

Василий КРЕМЕНЬ

Философия и мышление

В статті проаналізовано взаємообумовленість розвитку мислення і філософії як соціально значимих феноменів. Доказано силу мислення, яке породжує зміни в просторі філософії і культури соціуму. Отримано значимість сучасного мислення, заснованого на принципах новітніх інтегрованих наукових напрямів, а також на перетворювальному потенціалі нелінійного мислення в умовах

неопределенности, диктуемых состоянием существующего общественного развития. Определены задачи образования и педагогической науки в условиях необходимости формирования нового мышления, современного настоящему.

Ключевые слова: мышление, философия, условия неопределенности, нелинейное мышление, общественное развитие.

Vasyl KREMEN

Philosophy and Thinking

The article analyzes the interdependence of the development of thinking and philosophy as socially significant phenomena. The power of thinking, which generates changes in the space of philosophy and culture of society, is proved. The value of contemporary thinking, based on the principles of the latest integrated scientific fields, as well as on the transformational potential of nonlinear thinking in conditions of uncertainty, is due to the state of existing social development. The tasks of education and pedagogical science for the formation of a new thinking, corresponding to the current epoch, are outlined.

Keywords: thinking, philosophy, conditions of uncertainty, nonlinear thinking, social development.

Вельмишановні колеги!

Від колективу Держаної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського НАПН України та від себе особисто дозволяю сердечно привітати редакцію журналу «Рідна школа» та її керівника – кандидата педагогічних наук Анжеліну Володимирівну Пугач – із 95-ю річницею з дня заснування часопису. Нині в умовах розбудови незалежності України він відіграє особливу роль у консолідації освітянських, педагогічних, громадських сил довкола ідеї створення національної системи освіти на основі найкращого вітчизняного та зарубіжного досвіду. Колосальна праця творчого колективу, жива дискусія, новизна ідей, талановиті автори – запорука популярності Вашого видання.

Непересічним внеском в інформаційне забезпечення історії педагогіки є матеріали рубрики «Педагогічний ретродосвід», яка презентує розвиток української педагогічної думки, школи, освіти. Пишаюся тим, що ось уже протягом 20 років маю змогу публікувати свої статті з різних проблем історії освіти на сторінках провідного освітянського, авторитетного журналу України.

Дякуємо Вам за плідну співпрацю, зокрема за початкування рубрики «ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського інформує», де розміщуються матеріали про науково-практичні заходи, підготовлені фахівцями тематичні бібліографічні списки з метою науково-інформаційного забезпечення освітянської галузі. Переконані, що Ви й надалі будете зберігати та примножувати традиції Свого журналу, сприяти розвитку вітчизняної педагогічної думки й освіти.

Щиро зичимо Вам міцного здоров'я, творчого натхнення й довголіття, нових ідей і здобутків в ім'я розбудови української школи.

З повагою – колектив ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та директор, д-р пед. наук, професор, член-кореспондент НАПН України Л. Д. БЕРЕЗІВСЬКА

ДО 95-РІЧЧЯ «РШ»

Шановний редакційний колектив журналу «Рідна школа»!

Щирі вітаю Вас зі знаменною датою, славним ювілеєм – 95-річчям з часу виходу першого номера найвідомішого українського науково-педагогічного часопису!

Знання і шанований освітянами всієї України, ваш журнал упродовж багатьох років плекає новаторський дух педагогічної спільноти, згуртовує навколо себе вагомий науково-творчий потенціал освітньої галузі, надає змогу педагогам-практикам із різних куточків країни обмінятися думками, презентувати власний перспективний досвід навчання, виховання та розвитку дітей та учнівської молоді.

Принадно дозволяю висловити подяку колективу редакції журналу за якісно підготовлений спецвипуск, що презентує досвід діяльності навчальних закладів Черкаської області – учасників цільової програми «Інноваційні школи Черкащини» на шляху до Нової української школи.

Шановні ювіляри, від усієї душі бажаю Вам добра, здоров'я, плідної праці, творчої наснаги й нових здобутків! Нехай день прийдешній принесе вам світле почуття радості від усвідомлення власної причетності до підвищення якості української системи освіти, процвітання нашої незалежної Батьківщини.

Голова Черкаської обласної державної адміністрації Юрій ТКАЧЕНКО